

Ilmastonmuutos ja sen vaikutukset saamelaiskulttuuriin ja saamelaisten kotiseutualueelle

Opetusta tukeva lisämateriaali saamelaisopetukseen ja
ilmastonmuutosta käsittelevään opetukseen

Julkaisupäivämäärä 8.10.2026

OSA 5

SÁMI DÁLKKÁDATRÁÐÐI • SÄÄMI ŠODDÂDÂHRÄÄÐI • SÄÄ'M ÄIMMÕS-SUÅVTÕS
SAAMELAINEN ILMASTONEUVOSTO • SAMISKA KLIMARÅDET • SAAMI CLIMATE COUNCIL

Tietoa materiaalista

- Materiaalin on tuottanut saamelainen ilmastoneuvosto ja saamelaisen ilmastoneuvoston SAAMI-INDI- hanke opetukseen, koulutukseen ja yleisen tietoisuuden lisäämiseksi esimerkiksi osana saamelaisopetusta, ilmasto-opetusta ja luontokasvatusta.
- **Materiaalin kaupallinen käyttö on kielletty.**
- Materiaali on julkaistu CC BY 4.0 -lisenssillä.
- Tarkempia tietoja opetusta tukevan materiaalin tarkoituksesta ja sisällöstä löytyy [oheisesta tiedostosta](#). Toivomme, että tutustutte siihen ennen materiaalin käyttöä.

- Materiaalin viittausohje: Saamelainen ilmastoneuvosto 2026. Ilmastonmuutos ja sen vaikutukset saamelaiskulttuuriin ja saamelaisten kotiseutualueelle. Opetusta tukeva materiaali. OSA 5. Ramádat 5/2026. Saamelaisen ilmastoneuvoston julkaisuja.
- Opetusta tukevaa materiaalia on valmistellut monitieteinen työryhmä, johon on kuulunut:

Hilppa Gregow (Ilmatieteen laitos), **Tuula Honkonen** (Itä-Suomen yliopisto), **Jouni Jaakkola** (Oulun yliopisto ja Ilmatieteen laitos), **Suvi Juntunen** (Oulun yliopisto), **Antti-Oula Juuso** (saamelainen ilmastoneuvosto), **Terhi Laurila** (Ilmatieteen laitos), **Petra B. Magga-Vars** (saamelainen ilmastoneuvosto), **Päivi Meriläinen** (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos), **Klemetti Näkkäläjärvi** (saamelainen ilmastoneuvosto), **Vilja Rentto** (Itä-Suomen yliopisto), **Marja Helena Sivonen** (Suomen ympäristökeskus), **Ulla Vesteri** (saamelaisen ilmastoneuvoston sihteeristö) ja **Henni Yläne** (Itä-Suomen yliopisto).

Saamelastaisten terveys ja hyvinvointi

Mitä tiedämme saamelaisten terveydestä?

- Saamelaisten perinteinen elämäntapa, johon on kuulunut runsas liikunta, luonnossa liikkuminen, monipuolinen ravinto (mm. poronliha, poronmaito, riista, kala, kasvit, marjat) on suojellut saamelaisia niin sanottuja elintasosairauksia vastaan. Elintasosairauksia ovat mm. kakkostyypin diabetes ja sydän- ja verisuonitaudit
- Tutkimusten mukaan saamelaisten terveys ja hyvinvointi ovat nykyisin samanlaisia kuin muun väestön

Kuva: Klemetti Näkkäläjärvi

Saamelaidsten hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä tutkimusten mukaan 1/2

- Hyvinvointia tukevat esimerkiksi:
 - Saamelainen yhteisöllisyys
 - Perhe ja ystävät
 - Luonto ja luonnossa liikkuminen
 - Perinteisten elinkeinojen harjoittaminen
 - Saamen kielen puhuminen ja saamelaiskulttuurin ylläpitäminen

Saamelaisten hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä tutkimusten mukaan 2/2

- Hyvinvointia heikentävät esimerkiksi:
 - Huoli ja stressi, muun muassa ympäristön muutoksista ja elinkeinojen tulevaisuudesta
 - Perinteisten elinkeinojen harjoittamisen taloudellinen epävarmuus ja kallistuminen.
 - Syrjintä ja rasismi
 - Historiallinen perintö ja sukupolvelta toiselle siirtyvät traumat.
- Esimerkiksi saamen kielen menettäminen ja kokemukset syrjinnästä vaikuttavat monen saamelaisen elämään edelleen kielteisesti.
[Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio](#) on selvittänyt saamelaisten kokemuksia ja niiden vaikutuksia.

Ilmastonmuutoksen terveyshaitat Suomessa

Vektorivälitteiset
taudit

Helteen
terveyshaitat

**Ilmaston
lämpene-
minen**

Helle

Veden
laatuongelmat

Vesiepidemiat

Rakennusten
kosteusvauriot

**Sateiden
lisään-
tyminen**

**Liukkaat
kelit**

Liukastumiset

**Talvien
pimene-
minen**

Masennus

**Sään
ääri-
ilmiöt**

Onnettomuudet

Palvelujen
toimintavarmuuden
heikkeneminen

Ilmastonmuutoksen keskeiset terveys- ja hyvinvointivaikutukset Suomessa

- Vektorivälitteiset taudit, eli taudit, joita levittävät hyönteiset, linnut ja nisäkkäät, yleistyvät ja leviävät uusille alueille
 - esimerkiksi puutiaisten eli punkkien levittämä borrelioosi ja puutiaisaivokuume
 - hyttysten levittämä jänisrutto eli tularemia
 - myyrien levittämä Puumala-virus
- Yleistyvät hellejaksot lisäävät sairastumisia ja kuolemia. Erityisen alttiita ovat vanhukset ja pitkäaikaissairaat
- Hellejaksot nostavat niiden asuntojen ja julkisten tilojen sisälämpötilaa, joissa ei ole mahdollisuutta viilennykseen. Korkea sisälämpötila aiheuttaa terveilläkin ihmisillä mm. univaikeuksia ja väsymystä.
- Siitepölykausi pitenee, mikä lisää astmaa ja allergioita.
- Ilmanlaatu voi heikentyä, aiheuttaen terveyshaittoja erityisesti astmaa sairastaville.
- Muuttuvat olosuhteet lisäävät onnettomuusriskejä, esimerkiksi liukastumisia ja heikkojen jäiden aiheuttamia vaaratilanteita. Myös pelastusliikenne voi vaarantua.
- Maastopalot yleistyvät. Paloissa vapautuvat pienhiukkaset lisäävät hengitystie- ja sydänoireita.
- Lisääntyvät tulvat ja vesisade voivat aiheuttaa rakennuksissa kosteusvaurioita, johtaen sisäilman laadun heikkenemiseen. Tällä voi olla kielteisiä terveysvaikutuksia

Ilmastonmuutoksen terveysvaikutukset saamelaisille

- Ilmastonmuutos on lisännyt huolta ja stressiä. Ne ilmenevät esimerkiksi univaikeuksina, mielialan vaihteluina ja väsymyksenä. Huolta aiheuttavat muuttuvien olosuhteiden vaikutukset luontoon (esim. poroihin), omaan elämään, elinkeinoon ja tulevaisuuteen.
- Ruotsissa ja Norjassa on saamelaisalueilla paljon vihreän siirtymän hankkeita, kuten tuulivoimapuistoja, sekä kaivos Hankkeita. Ne pienentävät porojen käytössä olevaa laidun aluetta ja vaikeuttavat porojen paimentamista. Tutkimuksissa vihreän siirtymän hankkeiden on havaittu aiheuttavan alueen saamelaisille kielteisiä terveysvaikutuksia, kuten stressiä, fyysisiä oireita ja masentuneisuutta.
- Onnettomuusriskit ovat kasvaneet muuttuneiden lumi- ja jääolojen takia. Moottorikelkka tai mönkijä voi pudota jäihin, kun jää ei enää kannata, tai kelkka voi kaatua, kun lumi on pehmeää ja kantamatonta.

Saamelaisen perinteisen tiedon haltijoiden havaintoja

"Olen miettinyt että (huoli ja stressi) saattaa johtaa ennenaikaiseen kuolemaan, ei jaksaa pitää huolta itsestä....Ilmastonmuutos lisää vaaroja ja riskejä poronhoitajille. Väsy, tulee yllättäviä häiriötilanteita. Tilanteen kaatuu päälle. On niin kuin matkustajana mukana. Huolta on, jos on kauheasti lunta eikä pääse pihalta ruokkimaan poroja, on huoli niiden pärjäämisestä... Ei saata liikkua kun on paiste (helle), ja kun sataa niin ei pääse lähtemään poroihin. Mieli menee matalaksi." *Saamelaisen perinteisen tiedon haltija, tunturialue*

"Vaikka on vaikeaa (on jatkettava), niin mitä muuta sitä osaisi tai haluaisi tehdä." *Saamelaisen perinteisen tiedon haltija, tunturialue*

Terveys- ja hyvinvointivaikutuksiin varautuminen

- Poronhoidossa kasvanut onnettomuusriski on tunnistettu. Poronhoitajat paimentavat yhä useammin pareittain tai ryhmässä, jotta apu on lähellä, jos jotain tapahtuu.
- Kaavoituksella eli maankäytön ja rakentamisen suunnittelulla voidaan huolehtia siitä, että taloja ei rakenneta tulvaherkille alueille.
- Rakentamisessa voidaan varautua hellejaksoihin ja muihin ääriolosuhteisiin. Rakennusten materiaaleissa, sijoittelussa ja ilmanvaihdossa otetaan huomioon, että kesät ovat entistä kuumempia.
- Erityisen tärkeää tämä on sosiaali- ja terveyssektorin laitoksissa
- Onnettomuuksiin varaudutaan harjoituksilla, joissa pelastusviranomaiset ja hoitohenkilöstö harjoittelevat toimintaa esimerkiksi suuronnettomuudessa. Varautuminen auttaa sopeutumaan muutoksiin.

Tehtäviä

- 30. Millaisia terveys- ja hyvinvointivaikutuksia helteellä on sinun alueellasi?
- 31. Millaisia onnettomuusriskejä ilmastonmuutos lisää? Oletko havainnut itse onnettomuusriskejä omassa elämässäsi/alueellasi?
- 32. Miten ilmastonmuutoksen terveys- ja hyvinvointivaikutuksiin voi varautua?

Lähteitä ja lisätietoa

- Näkkäljärvi, K., Gregow, H., Ahonen, S-J., Hautala, J., Jaakkola, J.K., Juntunen, S., Laurila, T.K., 2025. Ilmastomuutoksen nykyiset ja ennakoidut vaikutukset saamelaiskulttuurille. Ramádat – Saamelaisen ilmastoneuvoston julkaisuja 1/2025. Saamelainen ilmastoneuvosto.
- Artikkel: [Sosiaali- ja terveydenhuollossa on tärkeää varautua helteisiin](#)
- Artikkel: [Ilmastomuutoksen epäsuorat terveysvaikutukset](#)
- Artikkel: [Ilmastomuutoksen suorat terveysvaikutukset](#)
- Artikkel: [Ilmastomuutoksen maailmanlaajuiset terveysvaikutukset](#)

